

Történeti földrajz

BA-képzés, osztatlan tanárképzés, szeminárium, heti időtartam: 90 perc, 2015. tavasz

Medgyesy S. Norbert PhD, egyetemi adjunktus

BBNTÖ00600

Tematika:

1. A történeti földrajz tárgya és forrásai. Térképek, statisztikák, országleírások, katonai és földrajzi felmérések az újkori Magyarországon.
2. „A Magyar Szent Korona Országai” fogalom magyarázata: a Szent Korona-eszme tézisei és történetének főbb állomásai a kezdetektől a XX. századig. A *regnum* fogalma és változásai, a *hungarus*-tudat (ezzel együtt a *Natio Hungarica* és a *Gens Hungarorum* fogalmának tisztázása). A Regnum Marianum.
3. A Kárpát-medence vízrajza, mocsarak, vizenyős területek – a nagyobb folyók és mocsarak pontos bejelölése a vaktérképen. A folyószabályozások és csatornázások történetének főbb állomásai a XVIII–XX. században.
4. A Kárpát-medence domborzata – a nagyobb hegységek pontos bejelölése a vaktérképen. Hágók, szorosok és átjárók a Kárpátokban; történelmi kapcsolatok az átjárókon keresztül a szomszéd régiókkal.
5. A Kárpát-medence kis- közép- és nagytájai. Történeti régióközpontok és természetföldrajzi adottságaik. A kultúrtáj és a régió fogalma és kapcsolata.
6. Magyarország fogalma és területének változásai a honfoglalástól napjainkig: országgyepű (X–XI. század), békekötések (Zsitvatorok, Karlóca, Pozsarevác, Trianon, Párizs), egyezmények, határváltozások (pl. török végvár vonal) pontos adatai az államalapítástól napjainkig. Erdély, Partium, Horvátország, Szlavónia és Dalmácia fogalma és területváltozásai Szent László király uralkodásától napjainkig.
7. Érchegységek, ásványkincsek, bányavárosok és kiváltságaik (nemesfémek, só, vasérc, szén, urán). A selmecebányai kutatások és iskola történeti vázlata (XVIII–XIX. század).
8. Magyarország középszintű közigazgatási egységei: vármegyék és székhelyeik a különböző korszakokban; kiváltságos kerületek (jász, kun, székely és szász székek, hajdúvárosok, szepesi tizlándzsások, Örség). Vármegyénél nagyobb közigazgatási egységek: districtusok 1723 után. II. József (1780-as évek) és a Bach-rendszer (1850-es évek) törvénytelen átalakításai. A megyerendszer 1876-os egységesítése, változások 1920 (pl. k.e.e.v.m.) és 1950 után. A szabad királyi városok kiváltságai, földrajzi elhelyezkedésük változásai, városszerkezet az újkori Magyarországon. A mezővárosok.
9. Magyar anyanyelvű néprajzi csoportok a Kárpát-medencében, Moldvában és Bukovinában; kiemelten a székelyek és a moldvai csángómagyarok története, identitásuk kérdései; továbbá a jászok, kunok, palócok, matyók, barkók, gyimesi, dévai és hétfalusi csángók történetének és jellegzetességeinek rövid áttekintése.
10. SACRA HUNGARIA: Egyházi közigazgatás: az egyházmegyehatárok változása 1000–1993 között. A legfontosabb Szűz Mária-kegyhelyek (Marizell, Andocs, Győr, Nagyszombat, Sasvár, Mártraverebély-Szentkút, Máriapócs, Szeged-Alsóváros, Máriaradna, Kolozsvár, Csíksomlyó), mint földrajzi és kulturális központok és más búcsújáráshelyek a Kárpát-medencében.

Kötelező szakirodalom:

- A történelem segédtudományai. Szerk. Bertényi Iván. Osiris, Bp. 2006. – a történeti földrajzról szóló tanulmány ismerete kötelező!
- **TANKÖNYV: *Bak Borbála: Magyarország történeti topográfiája a honfoglalástól 1950-ig. História – MTA Történettudományi Intézete, Bp. 1997.***
- *Bak Borbála: Példatár Magyarország történeti topográfiájához. História – MTA Történettudományi Intézete, Bp. 1997.*
- *Bálint Sándor–Barna Gábor: Búcsújáró magyarok. A búcsújárás története és néprajza. Szent István Társulat, Bp., 1994. 15–23, 89–161, 239–260, 307–310.*
- ***Beluszky Pál: Magyarország történeti földrajza. Dialóg Campus, Bp.–Pécs, 2005–2008.***
- ***Berényi István: Kultúrtáj- és régió mint kulturális örökség. In: Ezredforduló–századforduló–hetvenedik évforduló. Ünnepi tanulmányok Zimányi Vera tiszteletére. Szerk. J. Újváry Zsuzsanna. PPKE BTK, Piliscsaba, 2001. 639–650.***
- ***Berényi István: A történeti földrajz diszciplináris kérdései. In: Variációk. Ünnepi tanulmányok M. Kiss Sándor tiszteletére. Szerk. Ötvös István. PPKE BTK, Piliscsaba, 2004. 631–652.***
- *Kósa László–Filep Antal: A magyar nép táji-történeti tagolódása. Akadémiai Kiadó, Bp. 1978. (Néprajzi Tanulmányok, Szerk. Manga János)*

Ajánlott irodalom:

- A Kárpát-medence történeti földrajza. Szerk. Frisnyák Sándor. Nyíregyháza, 1996.
- A magyar térképészet nagyjai – Die Großen der ungarischen Kartographie. Lipszky János (1766–1826), Mikoviny Sámuel (1700–1750). OSZK–Osiris, Bp. 2001.
- *Beluszky Pál: Magyarország falutípusai. Akadémiai Kiadó, Bp. 1982. [1983]*
- *Bulla Béla–Mendöl Tibor: A Kárpát-medence földrajza. Kocsis Károly Társadalom és gazdaság napjainkban a Kárpát-medencében c. tanulmányával. Az Országos Köznevelési Tanács 1947. évi kiadása alapján közreadja a Lucidus Kiadó. Bp. 1999.*
- „Fejezetek a magyar művelődéstörténet forrásaiból Gazda István válogatásában” című kötetből (Tárogató Kiadó, Bp. 1996.): 43–170. oldal: történeti, gazdaság- és közigazgatás-földrajzi tanulmányok, vármegyék, városok, térképtörténet, közintézmények a XVI–XVIII. században.
- *Györffy István: Magyar falu–magyar ház. Reprint kiadás: S. a r. Györffy György. Akadémiai Kiadó, Bp. 1987. (Eredeti kiadás: Turul, Bp. 1943.)*
- *Kósa László: Paraszti polgárosulás és a népi kultúra táji megoszlása Magyarországon (1880–1920). Planétás, Bp. 1998³.*
- Magyar föld, magyar faj I–IV. Írta: Prinz Gyula, Cholnoky Jenő, Gr. Teleki Pál és Bartucz Lajos. (I–III.: Magyar földrajz, IV.: A magyar ember) I. Magyarország tájrajza.; II.: A magyar munka földrajza.; III.: Az államföldrajzi kép.; IV.: A magyar ember. A magyarság antropológiája. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp. é. n.;
- Magyarország Közigazgatási atlasza 1914. A Magyar Szent Korona Országai. Szerk. Zentai László. Talma Kiadó, Bp. 2000.
- *Papp-Váry Árpád: Magyarország története térképeken. Kossuth Kiadó – Cartographia, Bp. 2002.*
- *Timaffy László: Szigetköz. Gondolat, Bp. 1980.*

Követelmények:

- Aktív órai munka, maximálisan engedélyezett hiányzás: 3 alkalom / félév.
- Kis dolgozatok bármelyik órán; 20 perces ZH vaktérképpel: 2015. március 24–25.
- A lábjegyzetelt, településtörténeti szemin. dolgozat leadási határideje: 2015. máj. 5–6.
- Félévzáró, 90 perces írásbeli, teljes felmérés (elmélet + vaktérkép): 2015. máj. 12–13.
- Jegybeírás: 2015. május 18-a utáni napokban.